

Dier&Recht

LONGAANDOENINGEN BIJ VLEESKALVEREN

LONGAANDOENINGEN BIJ VLEESKALVEREN

*Stichting Dier&Recht
december 2018*

INHOUD

SAMENVATTING	4
INLEIDING KALVERHOUDERIJ	5
LUCHTWEGPROBLEMEN	6
LONGONTSTEKING	6
PLEURITIS	6
EXTREEM VEEL LONGZIEKTE IN DE KALVERHOUDERIJ	8
HONDERDDUIZENDEN ZIEKE KALVEREN	8
OORZAKEN LUCHTWEGPROBLEMEN	10
SLECHTE WEERSTAND	10
VERMENGING VAN ZIEKTEVERWEKKERS	10
STALKLIMAAT	11
STRESS	11
HOOG ANTIBIOTICAGEBRUIK BIJ JONGE KALVEREN	12
KALVERSECTOR BLIJFT GROOTGEBRUIKER ANTIBIOTICA	12
WELZIJNSPROBLEMEN DOOR DALING ANTIBIOTICAGEBRUIK	15
STERFTE	15
ANTIBIOTICARESISTENTIE	16
CONCLUSIE	17
BRONNEN	18

De staat van de longen zegt veel over de gezondheid van een dier. Helaas komen longontsteking (pneumonie) en pleuritis (borstvliesontsteking) erg veel voor bij vleeskalveren. Longontsteking is een ontsteking van het longweefsel, veroorzaakt door bacteriën en virussen. Symptomen zijn extreme vermoeidheid, rillen en een verhoogde of juist verlaagde lichaamstemperatuur. Pleuritis is een zeer pijnlijke ontsteking in de borstholte. Het veroorzaakt hoge koorts, ademnood en een scherpe, constante pijn in de borst. Die pijn wordt heviger bij in- en uitademen, hoesten en plotselinge bewegingen en is het gevolg van het langs elkaar schuren van de ontstoken borstvliesen. Het ontstaat meestal door een virus of bacterie (of beide) en kan op zichzelf staan of optreden als gevolg van een al bestaande longontsteking.

In een onderzoek uit 2017¹ werden bij witvleeskalveren bij meer dan 50% van de dieren beschadigingen aan de longen geconstateerd. Daarnaast had 35% pleuritis. Bij rosékalveren had zo'n 70% van de kalveren beschadigingen aan de longen, en 54% pleuritis. Onvoorstelbaar hoge percentages. Van de 1,5 miljoen Nederlandse vleeskalveren krijgen op jaarbasis ruim 870 duizend kalveren een longaandoening en 620 duizend kalveren pleuritis.

Oorzaken: in de natuur blijft een kalf bij de moeder, en bouwt zo via de moedermelk weerstand op. Maar kalveren die bestemd zijn voor de kalverhouderij worden direct na hun geboorte bij de moeder weggehaald. Als de kalveren veertien dagen oud zijn, worden ze opgehaald bij de melkveebedrijven en met honderden soortgenoten – afkomstig van verschillende bedrijven, vaak zelfs uit verschillende landen – bijeengebracht op kalvermesterijen. Omdat ze een scala aan ziekteverwekkers bij zich dragen en bovendien verzwakt en gestrest zijn door het transport, infecteren ze elkaar gemakkelijk. Volgens artikel 2.5 *Besluit houders van dieren* mag het stalklimaat niet schadelijk zijn voor dieren. Maar de praktijk is anders: door stof, hoge luchtvochtigheid, ammoniak, tocht, en gebrek aan ventilatie lopen kalveren een nog groter risico op luchtweginfecties.

Luchtwegproblemen zijn er medeverantwoordelijk voor dat de kalversector nog altijd een grootgebruiker is van antibiotica. Het gebruik is weliswaar iets teruggedrongen, maar de antibioticaresistentie in de kalverhouderij laat, in tegenstelling tot in andere sectoren, een stijging zien. Een groep kalveren wordt in zes maanden tijd vier tot vijf keer dermate ziek dat de hele groep een kuur antibiotica nodig heeft. Kalveren staan 11- 12% van de tijd onder behandeling.

De ondergrens van de reductie lijkt bereikt. Er is een structurele toename van aangetaste longen en van de aanwezigheid van pleuritis. Nog verdere daling kan leiden tot nog ernstiger dierenwelzijnsproblemen bij deze kwetsbare dieren.

INLEIDING KALVERHOUDERIJ

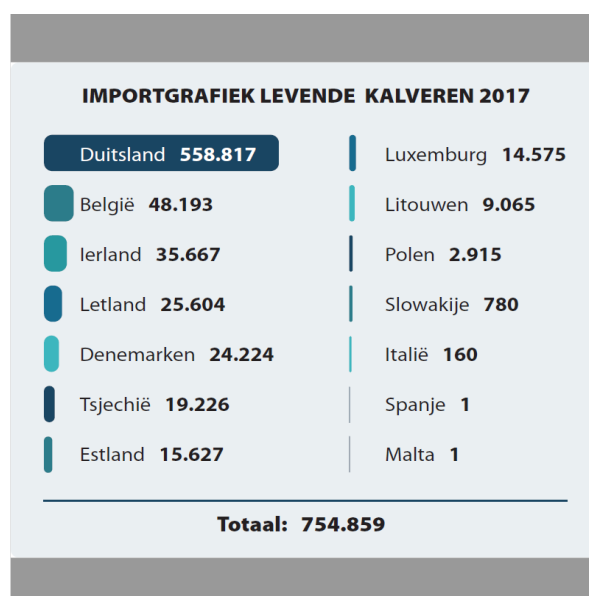
Niet iedereen weet dat de melkproductie van koeien alleen mogelijk is doordat iedere koe jaarlijks een kalf ter wereld brengt. Van alle kalveren die op het melkveebedrijf geboren worden, is ongeveer 70% niet van nut voor de melkproductie. Het gaat dan om alle stiertjes en zo'n 40% van de vrouwelijke kalfjes. Die dieren worden verkocht. De prijzen zijn laag; kalveren vormen een restproduct van de melkveehouderij.²

Voor deze overvloedige kalveren is een markt ontstaan: die van het kalfsvlees. Nederland is de grootste kalfsvleesproducent van Europa.³ Jaarlijks worden er in ons land zo'n 1,5 miljoen kalveren geslacht.^{4 5} Vorig jaar leefden er continu al zo'n 950.000 vleeskalveren in Nederland. In 2018 werd voor het eerst de grens van 1 miljoen dieren bereikt.⁶

Het grootste deel van deze kalveren komt op jonge leeftijd uit het buitenland, en deze import neemt jaarlijks toe. In de eerste zes maanden van 2018 zijn er al meer dan 400.000 kalveren geïmporteerd. Dat zijn er zo'n 40.000 meer dan in dezelfde periode vorig jaar. In totaal werden er in 2017 ruim 750.000 kalveren geïmporteerd. In 2016 waren dit er nog ruim 735.000.⁷ Het grootste deel van de kalveren wordt in Nederland geslacht.

Het merendeel van de vleeskalveren bestaat uit witvleeskalveren.⁸ Dit zijn kalfjes op een ijzerarm dieet, die hoofdzakelijk met melk gevoerd worden. Als gevolg daarvan lijden ze aan (lichte) bloedarmoede.⁹ Deze kalveren worden vetgemest en op de leeftijd van zes maanden geslacht. Er zijn ook rosékalveren. Die krijgen ook melk, maar daarnaast meer ruwvoer dan witvleeskalveren. Ruwvoer bevat vezels, die nodig zijn voor de pens van het kalf. Het ruwvoer bevat ook ijzer. Met dit meer natuurlijke dieet wordt het vlees iets donkerder, vandaar de naam 'rosévlees'. Rosékalveren worden iets ouder, ze worden geslacht op de leeftijd van acht à negen maanden.

Nederlanders consumeren maar weinig kalfsvlees. Daarom wordt het grootste deel van het kalfsvlees geëxporteerd naar landen waar er wel vraag naar is – met name Italië, Duitsland en Frankrijk –, maar ook naar landen buiten de EU. Zo werd recent een handelscontract met China getekend.¹⁰

Bron: RVO¹¹

De importcijfers
van kalveren
naar Nederland
in 2017

LUCHTWEGPROBLEMEN

Kalveren in de intensieve kalverhouderij zijn vaak ziek. Met name luchtweginfecties manifesteren zich snel en zijn een van de hoofdoorzaken van sterfte in de eerste weken.¹² Luchtwegproblemen ontstaan door indringers in de luchtwegen, zoals bacteriën en virussen. Normaal gesproken werkt het ademhalingsapparaat die naar buiten, maar als de natuurlijke afweer onvoldoende is – bijvoorbeeld door stress of de aanwezigheid van bepaalde ziektekiemen – lukt dit niet.

LONGONTSTEKING

Veel vleeskalveren krijgen (broncho)pneumonie, een ontsteking van de longen en de bronchiën – de kleinere luchtwegen –, die acuut of chronisch kan zijn. Longontsteking wordt veroorzaakt door bacteriën en virussen die via de ademhaling de longen binnenkomen. Slecht stalklimaat en hoge infectiedruk maken dat de longen en luchtwegen beschadigd raken, waardoor ze slechter in staat zijn om virussen en bacteriën buiten te houden. Longontsteking is het gevolg.

De verschijnselen bij acute (broncho)pneumonie variëren van een voorste luchtweginfectie met een productieve hoest, een vieze neus, versnelde ademhaling en lichte temperatuursverhoging, tot ernstige ademnood, soms met hoge koorts.¹³ De ernst van de ziekte is sterk afhankelijk van de ziekteverwekker en de leeftijd van het dier.^{14 15}

Een voorbeeld van een veelvoorkomende bacterie die bij kalveren longontsteking en pleuritis veroorzaakt, is *Mannheimia haemolytica*. Een infectie met deze kiem leidt tot hoge koorts, een zeer pijnlijke longontsteking en, als er niet wordt ingegrepen, in korte tijd mogelijk tot de dood.¹⁶

Longontsteking leidt tot een ernstige aantasting van het welzijn van het kalf. Experts geven benauwdheid en longziekte bij kalveren een ongeriefscore van 4 uit 8.¹⁷

PLEURITIS

Pleuritis (ontstoken longvliezen) is een zeer pijnlijke ontsteking in de borstholte. Het ontstaat meestal door een virus of bacterie (of beide) en kan op zichzelf staan of optreden als gevolg van een al bestaande longontsteking. Omdat de weerstand van vleeskalveren vaak slecht is, zijn ze extra vatbaar voor pleuritis.¹⁸

De borstvliezen zijn twee dunne lagen weefsel die de longen beschermen. Bij het ademen bewegen ze soepel langs elkaar heen, maar als ze ontstoken zijn, gaat die beweging niet meer soepel. Pleuritis veroorzaakt hoge koorts, een pijnlijke hoest en ademnood. De kalveren hebben een scherpe, constante pijn in de borst, die heviger wordt bij in- en uitademen, hoesten en plotseling bewegen. Ze zullen daarom proberen zo min mogelijk te bewegen en te hoesten.

Pleuritis bij varkens krijgt van Animal Science Group (ASG) Wageningen de hoogst mogelijke ongeriefscore (8 van 8).¹⁹ Bij mensen geeft de aandoening hevige pijn bij iedere in- en uitademing.²⁰

Het komt voor dat kalveren na een acute aanval van hevige benauwdheid en hoge koorts acuut sterven aan de aandoening. Maar meestal knappen ze weer enigszins op na een

behandeling, vaak met antibiotica. Hun borstvliezen blijven soms vergroeid, en het kan dat ze nog lang blijven hoesten.

Pleuritis kan ook voorkomen als minder acute infectie; er treedt dan geen koorts op, maar er is wel sprake van slechte groei, benauwdheid en chronische hoest en pijn. Soms worden chronische infecties in de stal niet opgemerkt, maar worden er aan de slachtlijn hoge percentages pleuritis waargenomen. De dieren hebben hier zeker onder geleden.

EXTREEM VEEL LONGZIEKTE IN DE KALVERHOUDERIJ

In een rapport van Wageningen Livestock Research uit 2017, eigenlijk gericht op de effecten van verschillende roostervloeren, wordt terloops beschreven dat ook de pathologische afwijkingen aan de longen zijn onderzocht.²¹ De resultaten zijn schrikbarend: bij zowel witvlees- als rosékalveren blijken longbeschadigingen en pleuritis veelvuldig voor te komen.²²

Meer dan 50% van de witvleeskalveren bleek beschadigingen aan de longen te hebben. Bij 6,5% ging het om ernstige beschadigingen. En 35% van de witvleeskalveren had pleuritis.

Tabel 1: luchtwegproblemen bij vleeskalveren

	Witvleeskalveren	Rosékalveren
Gem. % onbeschadigde longen	47.9%	28.7%
Gem. % minimaal aangetaste longen	32.8%	33.5%
Gem. % mild aangetaste longen	12.8%	18.8%
Gem. % ernstig beschadigde longen	6.5%	17.7%
Gem. % aangetaste longen	51.9%	70.0%
Gem. % pleuritis	35.0%	54.1%
Gem. % uitval (sterfte)	2.6%	2.0%

Bron: Rapport Alternatieve vloeren voor vleeskalveren

Bij de rosékalveren zijn de cijfers nog ernstiger. Bij 70% van de rosékalveren werden longbeschadigingen aangetroffen; bij 18,8% waren die beschadigingen ernstig. 54% van de rosékalveren had pleuritis.

Nota bene: bij varkens is pleuritis vanwege de ernst van de aandoening al jarenlang een aandachtspunt. In 2004 bleek dat tenminste 22,5% van de varkens aan de slachtlijn had geleden aan pleuritis. Het aandeel pleuritis wordt nu consequent genoteerd in het slachthuis en teruggekoppeld naar de varkenshouder en de dierenarts. De politiek, de NVWA en ook de varkenssector zijn op de hoogte van deze problemen.^{23 24} Nu blijkt dat in de vleeskalverhouderij de percentages pleuritis nog veel hoger zijn dan in de varkenshouderij.

HONDERDDUIZENDEN ZIEKE KALVEREN

De percentages aangetaste longen bij kalveren zijn dus schrikbarend hoog. Over hoeveel dieren gaat dit nu?

Er worden per jaar 1,5 miljoen kalveren geslacht in Nederland.^{25 26} Hiervan is ongeveer een derde bestemd voor rosévlees, dus ongeveer 500 duizend kalveren. De rest bestaat uit witvleeskalveren, ongeveer 1 miljoen dieren.²⁷

Als we de percentages luchtwegproblemen uit het rapport doorrekenen voor de gehele kalverhouderij, dan lijden er per jaar in Nederland:

- ruim 870 duizend kalveren aan beschadigingen van de longen: 520 duizend witvleeskalveren en ruim 350 duizend rosévleeskalveren,
- ruim 155 duizend kalveren aan een ernstige longontsteking: 65 duizend witvleeskalveren (6,5%) en ruim 90 duizend rosévleeskalveren (18,8%),
- 620 duizend kalveren aan een pijnlijke pleuritis: 350 duizend witvleeskalveren (35%) en 270 duizend rosévleeskalveren (54,1%),
- slechts 624 duizend kalveren **niet** aan enige vorm van longaantasting: 480 duizend witvleeskalveren (48%) en 144 duizend rosévleeskalveren (28,7%).

OORZAKEN LUCHTWEGPROBLEMEN

Luchtwegaandoeningen worden in de meeste gevallen veroorzaakt door een opeenstapeling van factoren.

SLECHTE WEERSTAND

In de natuur blijft een kalf minstens een halfjaar bij de moeder drinken, waardoor het immuunsysteem wordt opgebouwd. Kalveren in de melkveehouderij worden direct na hun geboorte bij de moeder weggehaald. Hierdoor zijn ze voor de eerste biest, en de voedingen die daarop volgen, volledig afhankelijk van de melkveehouder. Begin 2017 bleek uit de hoge sterftecijfers van kalveren in de melkveehouderij al dat de biestvoorziening op melkveebedrijven vaak te wensen overlaat.^{28 29} Zeker bij de stierkalveren, die niet lang op het melkveebedrijf blijven en relatief weinig waard zijn, is er mogelijk te weinig aandacht voor een goede biestvoorziening. Een kalf dat onvoldoende biest krijgt, is uitermate gevoelig voor infecties.

Als ze veertien dagen oud zijn, worden de kalveren die bestemd zijn voor de kalverhouderij in binnen- en buitenland opgehaald bij de melkveebedrijven waar ze geboren zijn. Ze worden bijeengebracht op veemarkten en andere verzamelplaatsen, om van daaruit getransporteerd te worden naar de kalvermesterijen. Kalveren van veertien dagen oud zijn nog zuigelingen met een kwetsbaar immuunsysteem. Daar komt bij dat ze vaak verzwakt en gestrest zijn door het soms lange transport, wat ze extra vatbaar maakt voor infecties.³⁰

Uit een grootschalige studie op vleeskalverbedrijven in onder andere Nederland, blijkt dat kalveren die relatief zwaar zijn bij aankomst op het bedrijf (> 51kg) gezonder blijven dan kalveren die relatief licht zijn bij aankomst (< 43 kg). De zwaardere kalveren hadden 3 weken na aankomst significant minder (ongeveer een factor drie minder) 'abnormale ademhaling' (een aanwijzing voor luchtwegaandoeningen).³¹ Uit een ander groot onderzoek blijkt dat kalveren die zwaarder zijn bij aankomst significant minder kans hebben om te sterven.³²

Het zou dus voor de kalveren grote gezondheidsvoordelen opleveren als ze pas op latere leeftijd – wanneer ze zwaarder zijn én hun immuunsysteem verder ontwikkeld is – bijeengebracht werden op een kalverbedrijf.

VERMENGING VAN ZIEKTEVERWEKKERS

Op verzamelplaatsen worden honderden kwetsbare kalveren – afkomstig van verschillende bedrijven, soms zelfs uit verschillende landen – bijeengebracht, terwijl ze een scala aan ziekteverwekkers bij zich dragen waarmee ze elkaar infecteren. Ieder melkveebedrijf heeft namelijk bedrijfsspecifieke bacteriën en virussen, die de kalveren bij zich kunnen dragen.³³ Kalveren van het ene bedrijf hebben vaak geen weerstand tegen kiemen van het andere bedrijf.

Dit wordt bevestigd in de *Welzijnsmonitor Vleeskalveren*. "Door koppels vleeskalveren van verschillende herkomst te mengen, vergroot je het risico op luchtwegaandoeningen." Daarnaast leidt een hoge bezettingsgraad van de stallen eveneens tot een hoge infectiedruk van virussen en bacteriën.³⁴

Welzijnsonderzoekers uit Wageningen geven aan dat dit welzijnsproblemen met zich meebrengt. Pijn door ziekte als gevolg van het samenvoegen van de kalveren krijgt van ASG Wageningen een ongeriefscore 4 uit 8.³⁵

STALKLIMAAT

Stof, hoge luchtvochtigheid, ammoniak, tocht en gebrek aan ventilatie in de stal verergeren het risico op luchtweginfecties. Luchtwegaandoeningen zijn een van de hoofdoorzaken van sterfte in de eerste weken.^{36 37} Het stalklimaat is hierbij een factor die de weerstand en gezondheid negatief beïnvloedt. Pijn en ongemak door een slecht stalklimaat krijgt van ASG Wageningen de hoogste ongeriefscore: 8 uit 8 in het ongeriefrapport.³⁸

Ook de ongeriefanalyse waarschuwde hiervoor: “Hoewel de meeste kalveren opknappen na veterinaire zorg blijft het risico op besmettingen groot bij hoge concentraties kalveren en onvoldoende ventilatie.”³⁹ Dit wordt ook bevestigd in de *Welzijnsmonitor Vleeskalveren*: “Het klimaat, zowel binnen als buiten de stal: vocht- en temperatuurverschillen bepalen in hoge mate of een vleeskalf ziek wordt of niet. Slechte ventilatie zorgt voor een vochtigere en warmere lucht waardoor ammoniak kan blijven hangen. Door de warmte ademen de dieren sneller om hun lichaamswarmte kwijt te raken. Bij een snelle ademhaling ontstaan er irritaties in de longen.”⁴⁰

STRESS

Al deze risicofactoren veroorzaken bovendien veel stress bij de kalveren. Door de stress van het transport, door onvoldoende voederruimte, voerwisselingen, vocht- en temperatuurverschillen en overbezetting van de stal zijn de vleeskalveren eerder vatbaar voor infecties.⁴¹

HOOG ANTIBIOTICAGEBRUIK BIJ JONGE KALVEREN

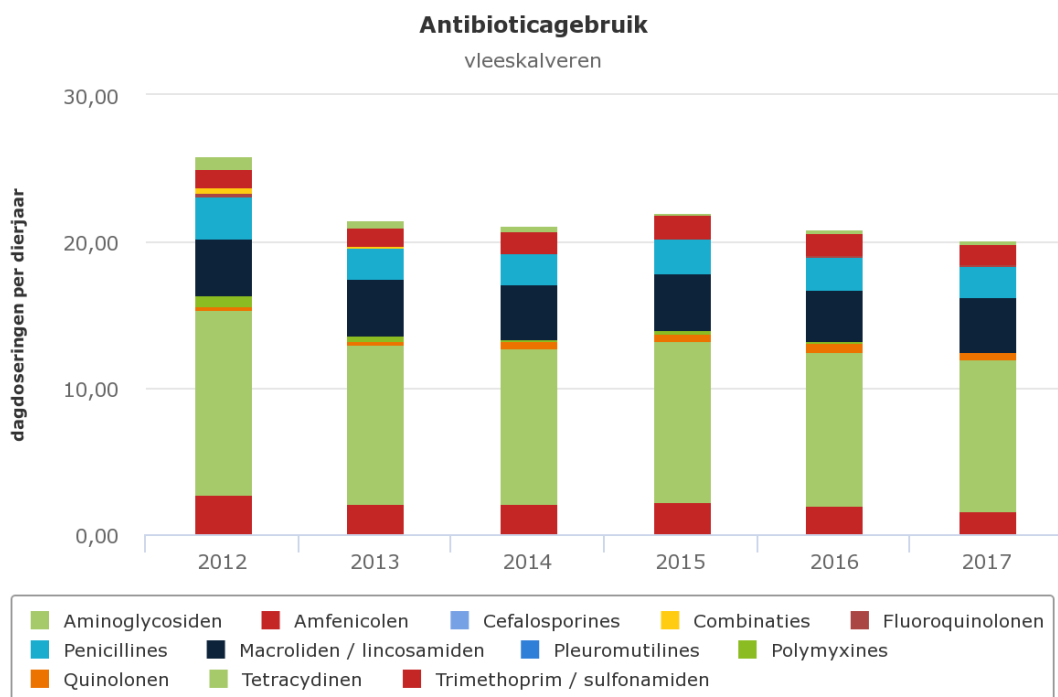
KALVERSECTOR BLIJFT GROOTGEBRUIKER ANTIBIOTICA

De hoeveelheid zieke dieren in de intensieve veehouderij noodzaakt tot het gebruik van veel antibiotica. Hoewel het beleid inmiddels is aangescherpt vanwege de grote risico's van antibioticaresistentie en het ontstaan van multiresistente bacteriën (zogenaamde 'superbugs'), blijft de kalverhouderij grootgebruiker. Het verschil in antibioticagebruik tussen bijvoorbeeld melkvee en jonge vleeskalveren, is groot.⁴²

Sinds de overheid het voorschrijven van antibiotica aan banden heeft gelegd, is het gebruik ervan in de vleeskalverhouderij afgenomen. Maar er gaan nog steeds veel antibiotica naar de kalveren, en de ondergrens voor reductie lijkt bereikt.

De Autoriteit Diergeneesmiddelen houdt bij hoeveel antibiotica vleeskalveren toegediend krijgen. In 2017 werd een kalf gemiddeld 24 dagen behandeld met antibiotica. Dat is 11% van zijn levensduur.⁴³

Sinds 2013 is het antibioticagebruik in de kalverhouderij nauwelijks meer gedaald. In 2015 was er zelfs een forse stijging, die het effect van de twee voorgaande jaren weer tenietdeed. In vakblad *Boerderij* gaf een kalverdierenarts te kennen dat een verdere verlaging van het antibioticagebruik lastig was voor de sector: "Al het gemakkelijk plukbare fruit hebben we wel te pakken. We zitten nu aan de max van ons kunnen."⁴⁴

Bron: MARAN.

Antibioticagebruik in de vleeskalverhouderij, bron MARAN⁴⁵

De Autoriteit Diergeneesmiddelen hanteerde vanaf 2013 een benchmarksysteem, gebaseerd op de indeling van alle bedrijven in drie categorieën op basis van dierdagdosering. Er is een streefwaarde (groen), een signaleringswaarde (oranje) en een actiewaarde (rood).

Tabel 2: Benchmarkwaarden voor antibioticagebruik. Bron SDA⁴⁶

	Benchmarkwaarden voor individuele bedrijven (DDDAF)		
	Streefgebied	Signaleringsgebied	Actiegebied
Pluimvee - Vleeskuikens - Kalkoenen	0 - 15 0 - 19	> 15 - 30 > 19 - 31	> 30 > 31
Varkens - Zeugen/zuigende biggen - Speenbiggen - Vleesvarkens	0 - 10 0 - 20 0 - 10	> 10 - 20 > 20 - 40 > 10 - 12	> 20 > 40 > 12
Vleeskalveren - Blankvleeskalveren - Rosé startbedrijven - Rosé afmestbedrijven - Rosé combinatiebedrijven	0 - 23 0 - 67 0 - 1 0 - 12	> 23 - 39 > 67 - 110 > 1 - 6 > 12 - 22	> 39 > 110 > 6 > 22

Inmiddels zit het overgrote deel van de veebedrijven in het groene gebied. Helaas blijft de kalverhouderij achter (zie tabel 3).

“Alleen in de kalversector liggen de percentages aanzienlijk lager. 55% van de blankvleeskalveren zitten in het streefgebied, maar in de categorie ‘rosé start’ zit slechts 24% in de groene zone. Bij de overige rosékalveren ligt dit net boven de 40%.”⁴⁷

Tabel 3: Verschuivingen van bedrijven over de verschillende benchmarkgebieden tussen 2013 en 2017⁴⁸

Diersoort	Diercategorie	Streefgebied %					Signaleringsgebied %					Actiegebied %				
	Jaar	'13	'14	'15	'16	'17	'13	'14	'15	'16	'17	'13	'14	'15	'16	'17
Pluimvee	Vleeskuikens	68	66	70	81	76	25	21	20	14	16	6	13	10	5	8
	Kalkoenen	50	51	50	70	64	25	22	20	13	16	25	27	30	17	20
Varkens	Zeugen/ zuigende biggen	66	72	85	94	93	24	19	11	5	6	11	8	4	1	1
	Speenbiggen	-	-	73	66	69	-	-	20	24	16	-	-	8	9	15
	Vleesvarkens	83	86	90	90	90	6	6	3	3	3	11	8	7	7	7
Vleeskalveren	Blankvlees	49	48	46	50	55	41	44	46	44	41	10	8	9	6	4
	Rosévlees start	39	33	21	25	24	48	56	63	63	61	13	11	16	12	15
	Rosévlees afmest	46	48	50	52	42	33	34	36	32	43	21	19	14	16	15
	Rosévlees combi	60	50	54	55	46	30	40	37	38	43	10	10	9	7	11
Rundvee	Melkvee	55	91	93	94	99	42	8	6	6	0	3	1	1	0	0
	Opfok	83	84	85	89	91	6	6	6	4	8	11	9	9	7	1
	Zoogkoeien	80	84	80	81	92	6	6	10	10	8	14	9	10	9	0
	Vleesstieren	79	79	82	84	89	10	10	5	4	6	11	10	12	12	5

Dat de kalversector de gestelde streefnormen niet haalt, is niet verwonderlijk. Het hoge antibioticagebruik is immers inherent aan het kalverhouderij-systeem. De lage weerstand, de hoge infectiedruk als gevolg van het bijeenbrengen van kalveren van verschillende bedrijven, het slechte stalklimaat, het houden van de dieren op roostervloeren: dit alles zorgt ervoor dat de kalveren een groot risico op luchtweginfecties lopen. De kalverhouderij lijkt niet in staat om in haar huidige vorm te bestaan zonder antibiotica.

In 2011 werd in de ongeriefanalyse al aangegeven dat het optimaliseren van stalklimaat, management en huisvesting te meer noodzakelijk is vanwege de noodzaak het antibioticagebruik terug te dringen.⁴⁹ Uit onderzoek van de Gezondheidsdienst voor Dieren uit 2016 blijkt dat kalveren die op roosters gehuisvest zijn (zoals vleeskalveren) gevoeliger zijn voor ziekten, en daarom meer antibiotica krijgen. Bij kalveren op het melkveebedrijf werd een verband aangetoond tussen luchtwegklachten en een hoog antibioticagebruik.⁵⁰

Ook uit het onderzoek uit 2017, gericht op verschillende vloertypes, blijkt dat kalveren vaak behandeld worden met antibiotica. Van de witvleeskalveren moest gemiddeld 30,7% van de kalveren individueel behandeld worden voor een aandoening. Ook het aantal 'koppelbehandelingen' werd genoteerd: dat is het aantal antibioticumkuren dat een hele groep kalveren kreeg. Gemiddeld werd een koppel in de zes maanden op het bedrijf 4,5 keer behandeld voor een periode van zo'n vijf dagen.

Tabel 4: Aantal behandelingen met antibiotica

Witvleeskalveren	
Gem. aantal kalveren individueel behandeld (% van koppel)	30.7
Gem. aantal dagen koppelbehandeling	22.2
Gem. aantal koppelbehandelingen	4.5

Dit houdt in dat een groep kalveren tot de leeftijd van zes maanden, vier tot vijf keer dermate ziek is dat de hele groep een kuur antibiotica nodig heeft. In totaal stond een koppel gemiddeld 22 dagen onder behandeling. Dat is 12% van de tijd.

WELZIJNSPROBLEMEN DOOR DALING ANTIBIOTICAGEBRUIK

De daling van het antibioticagebruik in de kalverhouderij heeft volgens de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) als positief effect dat er meer aandacht is gekomen voor preventieve gezondheidszorg, zowel bij de kalverhouder en de dierenarts als bij andere betrokkenen.

“Er is meer aandacht voor antibioticagebruik, dat dus minder als vanzelfsprekend wordt gezien.”

Maar er zijn ook negatieve gevolgen, zo lezen we in het rapport:

“Tegelijk moet worden geconstateerd dat het verminderde antibioticagebruik in een aantal opzichten slecht uitpakt voor de gezondheid van de kalveren. [...] zijn dierenartsen en dierhouders met het oog op mogelijke sancties van de NVWA terughoudend in het toepassen van antibiotica, zodat genezing wordt vertraagd of uitgesloten en uiteindelijk meer antibiotica worden gebruikt.”

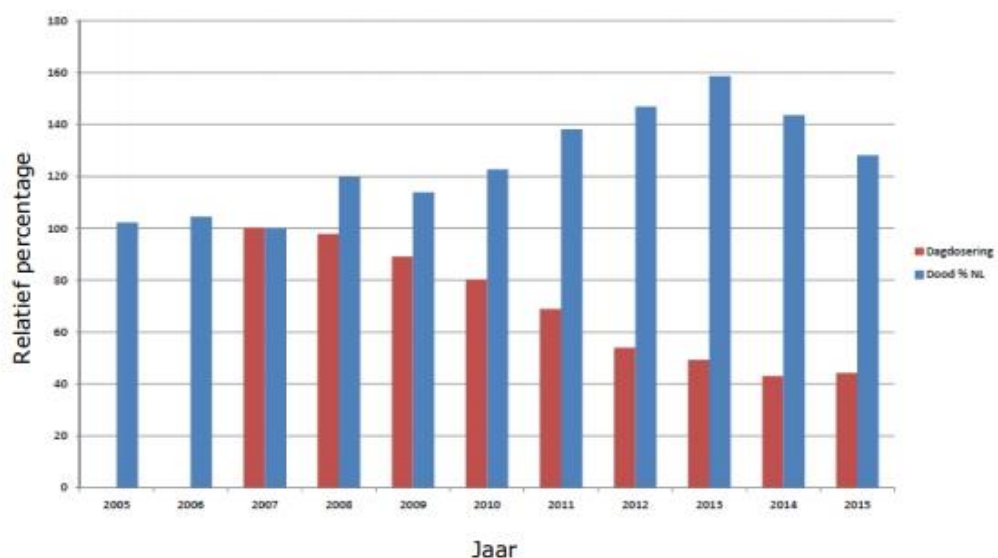
Oftewel, er werden misschien ‘te weinig’ antibiotica gebruikt, wat een negatief effect heeft op de gezondheid van de kalveren. Kort gezegd: er wordt soms geen therapie ingezet, terwijl de kalveren die wel nodig hadden.⁵¹

Het aantal ‘achterblijvers’ (kalveren met 15% tot 30% groeiachterstand) en het aantal ‘slijters’ (kalveren met meer dan 30% groeiachterstand) is gestegen in de periode 2009-2015. Dieren blijven door (onbehandelde) ziekte achter in de groei. Ziektes zijn chronisch geworden.

Ook constateerde de RDA **een structurele toename van aangetaste longen en van de aanwezigheid van pleuritis.**⁵²

STERFTE

Onderzoek op Nederlandse kalverbedrijven toonde een significante sterftestijging in de periode 2009-2012. Die stijging was het hoogst op bedrijven met de sterkste daling van het antibioticagebruik.

Bron RDA⁵³

Uit een uitgebreid onderzoek op Nederlandse bedrijven van 2011 tot 2014 blijkt hoe hoog die sterfte was. In het onderzoek zijn de gegevens van 2,4 miljoen witvleeskalveren meegenomen, meer dan 60% van de totale populatie van witvleeskalveren. In de onderzochte periode was de gemiddelde sterfte 4,9%.⁵⁴ Uitgaande van een miljoen kalveren die per jaar worden gemest voor witvlees, ging het om een sterfte van ongeveer 49 duizend kalveren op jaarbasis.

Hogere sterfte, meer gevallen van pleuritis, meer longaandoeningen, meer achterblijvers en slijters als gevolg van chronische infecties en te laat ingezette behandelingen. Achter de cijfers gaat een sterk aangetast dierenwelzijn schuil.

ANTIBIOTICARESISTENTIE

In juni 2018 bleek uit de jaarlijkse Maranrapportage over antibioticagebruik en -resistentie dat antibioticaresistente bacteriën in de kalverhouderij, in tegenstelling tot in andere sectoren, een stijging laten zien.⁵⁵ De aanwezigheid van resistente E. Colibacteriën bij vleeskalveren nam (voor het tweede jaar op rij) toe.^{56 57 58} De Wereldgezondheidsorganisatie waarschuwt al jaren voor de grote risico's van deze resistente bacteriën voor de volksgezondheid: alleen al in Europa sterven jaarlijks meer dan 33.000 mensen aan infecties veroorzaakt door antibioticaresistente bacteriën.^{59 60}

De manier waarop we met vleeskalveren omgaan, maakt ze ziek. Direct na de geboorte worden ze bij de moeder weggehaald, en als ze nog maar veertien dagen oud zijn, worden ze al in aanraking gebracht met honderden soortgenoten met een grote diversiteit aan ziekteverwekkers. Ze zijn op die leeftijd nog zuigelingen, met een kwetsbaar immuunsysteem. Door het transport vanuit binnen- en buitenland raken de kalveren verzwakt en gestrest, eveneens een aanslag op hun broze immuunsysteem. Eenmaal in de stal van de kalverhouder worden hun weerstand en gezondheid verder op de proef gesteld: door stof, hoge luchtvochtigheid, ammoniak, tocht en gebrek aan ventilatie lopen ze een groot risico op luchtweginfecties. Luchtweginfecties horen bij de meest voorkomende gezondheidsproblemen van jonge kalveren.

Een groot aantal kalveren in de Nederlandse kalverhouderij heeft ernstige luchtweginfecties. Dit is een enorme aantasting van het dierenwelzijn. 35% van de witvleeskalveren lijdt aan pleuritis, en 50% heeft beschadigingen aan de longen. Bij de rosékalveren zijn deze cijfers nog ernstiger: 54% heeft pleuritis en zo'n 70% heeft beschadigingen aan de longen.

De kalverhouderij blijft bovendien grootgebruiker van antibiotica. Dit draagt bij aan het ontstaan en de verspreiding van resistente bacteriën, een gevaar voor de volksgezondheid. De kalverhouderij in haar huidige vorm lijkt niet in staat om te bestaan zonder antibiotica.

Om dierenwelzijn te kunnen garanderen, en om te kunnen stoppen met het grootschalige gebruik van antibiotica in de kalverhouderij, is het noodzakelijk om het systeem aan te passen. Hoge infectiedruk en hoog antibioticagebruik zijn immers inherent aan de huidige kalverhouderij.

- ¹ J. Heeres e.a., *Alternatieve vloeren voor vleeskalveren*, Wageningen: Wageningen Livestock Research, 2017, <<http://edepot.wur.nl/425832>>
- ² http://www.vandriegroup.nl/fileadmin/bedrijven/vandriegroup/files/MVO_new/MVO-verslag_2015/VANDRIEGROUP_MVO2015.pdf
- ³ <http://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2525&themaID=3577&indicatorID=3591§orID=2257>
- ⁴ Gegevens CBS: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=7123slac&D1=0-1&D2=a&D3=338-350&VW=T>
- ⁵ <http://www.cov.nl/sector-in-cijfers>
- ⁶ Gegevens CBS: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80274NED>
- ⁷ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/handel-planten-dieren-producten/marktinformatie/statistieken>
- ⁸ Gegevens CBS: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80274NED>
- ⁹ Rundveestapel, CBS, 21 maart 2018.
<<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?dl=882A>>.
- ¹⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/nieuws/2018/04/12/chinese-markt-deze-zomer-open-voor-nederlands-kalfsvlees>
- ¹¹ <https://www.rvo.nl/file/import-export-kalverenxls-0>
- ¹² F.R. Leenstra e.a., *Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden; eerste herhaling. Rapport 456*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, 2011. <<http://edepot.wur.nl/190225>>.
- ¹³ M. Borrel e.a., *Onderwijsmateriaalwelzijnsmonitor vleeskalveren: handleiding*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, <<http://edepot.wur.nl/156768>>.
- ¹⁴ <https://www.gddiergezondheid.nl/luchtwegproblemen>
- ¹⁵ <http://edepot.wur.nl/113609>
- ¹⁶ 'Fatale longontsteking bij melkkoeien' GD Veekijker, <http://edepot.wur.nl/168562>
- ¹⁷ Leenstra, F. et al, (2011) Livestock research Wageningen UR, "Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden" te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/190225>
- ¹⁸ M. Borrel e.a., *Onderwijsmateriaalwelzijnsmonitor vleeskalveren: handleiding*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, <<http://edepot.wur.nl/156768>>.
- ¹⁹ Leenstra, F. et al, (2011) Livestock research Wageningen UR, "Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden" te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/190225>
- ²⁰ <https://www.longfonds.nl/pleuritis/symptomen-pleuritis#>
- ²¹ J. Heeres e.a., *Alternatieve vloeren voor vleeskalveren*, Wageningen: Wageningen Livestock Research, 2017, <<http://edepot.wur.nl/425832>>
- ²² De longen werden op het slachthuis beoordeeld door medewerkers van de afdeling Pathologie van het Wageningen Bioveterinary Research volgens het protocol pathologie longen. Dit protocol is eveneens ontwikkeld binnen de welzijnsmonitor. Per afdeling zijn minimaal 20 random gekozen longen onderzocht. De aantallen zijn afhankelijk van het aantal leveringen (vrachten) waarin een koppel kalveren (afdeling) naar het slachthuis is vervoerd.
- ²³ <https://www.boerderij.nl/Home/Nieuws/2013/6/Releatief-veel-longafwijkingen-bij-varkens-1286094W/>
- ²⁴ <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/41034>
- ²⁵ Gegevens CBS: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=7123slac&D1=0-1&D2=a&D3=338-350&VW=T>
- ²⁶ Gegevens CBS: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80274NED>
- ²⁷ Cijfers 2018 volgens CBS <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80274NED>
- ²⁸ <https://www.veearts.nl/2017/kalversterfte-fors-toegenomen/>
- ²⁹ <https://www.trouwnutrition.nl/News/biestverstrekking-vaak-voor-verbetering-vatbaar/1564864>
- ³⁰ Gerritzen, M. et al, (2016) Livestock research Wageningen UR, "Fysiologische en ethologische behoeften van niet gespeende kalveren in relatie tot transport langer dan 8 uur" te raadplegen via <https://www.wur.nl/nl/Publicatie-details.htm?publicationId=publication-way-353035393537>
- ³¹ Brscic et al, 2012, Prevalence of respiratory disorders in veal calves and potential risk factors, J. Dairy Sci. 95 :2753–2764
- ³² Santman-Berends et al, (2018) "Using routinely collected data to evaluate risk factors for mortality of veal calves" Preventive Veterinary Medicine 157 (2018) 86-93
- ³³ <https://www.veearts.nl/partnerberichten/kosten-en-pathologie-van-luchtwegontstekingen-bij-kalveren/>
- ³⁴ M. Borrel e.a., *Onderwijsmateriaalwelzijnsmonitor vleeskalveren: handleiding*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, <<http://edepot.wur.nl/156768>>.

- ³⁵ Leenstra, F. et al, (2011) Livestock research Wageningen UR, "Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden" te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/190225>
- ³⁶ <https://www.gddiergezondheid.nl/luchtwegproblemen>
- ³⁷ The EFSA Journal (2006) 366, 1-36, Scientific opinion on "The risks of poor welfare in intensive calf farming systems. An update of the Scientific Veterinary Committee Report on the Welfare of Calves". <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2006.366/epdf>
- ³⁸ Leenstra, F. et al, (2011) Livestock research Wageningen UR, "Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden" te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/190225>
- ³⁹ F.R. Leenstra e.a., *Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden; eerste herhaling. Rapport 456*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, 2011. < <http://edepot.wur.nl/190225>>.
- ⁴⁰ M. Borrel e.a., *Onderwijsmateriaalwelzijnsmonitor vleeskalveren: handleiding*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, <<http://edepot.wur.nl/156768>>.
- ⁴¹ M. Borrel e.a., *Onderwijsmateriaalwelzijnsmonitor vleeskalveren: handleiding*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, <<http://edepot.wur.nl/156768>>.
- ⁴² Raad voor Dieraangelegenheden, Antibioticabeleid in de Dierhouderij, maart 2016. Te Raadplegen via <<http://edepot.wur.nl/375805>>
- ⁴³ <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2270&indicatorID=2008§orID=2257>
- ⁴⁴ <https://www.boerderij.nl/Rundveehouderij/Nieuws/2016/6/Kalverhouderij-heeft-uitdaging-aan-verder-verlagen-antibioticagebruik-2814855W/>
- ⁴⁵ <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2270&indicatorID=2008§orID=2257>
- ⁴⁶ <https://www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl/nl/benchmarken/benchmarken-voor-dierhouders>
- ⁴⁷ <https://www.boerderij.nl/Home/Achtergrond/2018/6/Nieuw-systeem-voor-antibioticareductie-297306E/?intcmp=related-content>
- ⁴⁸ <https://cdn.i-pulse.nl/autoriteitdiergeneesmiddelen/userfiles/sda%20jaarrapporten%20ab-gebruik/sda-rapport-2017.pdf>
- ⁴⁹ F.R. Leenstra e.a., *Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden; eerste herhaling. Rapport 456*, Lelystad: Wageningen UR Livestock Research, 2011. < <http://edepot.wur.nl/190225>>.
- ⁵⁰ Naar minder antibiotica bij jonge kalveren <<http://edepot.wur.nl/380968>>
- ⁵¹ Raad voor Dieraangelegenheden 'Antibioticabeleid in de Dierhouderij, effecten en perspectieven' 2016, te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/375805>
- ⁵² Raad voor Dieraangelegenheden 'Antibioticabeleid in de Dierhouderij, effecten en perspectieven' 2016. Pag 53. Te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/375805>
- ⁵³ Raad voor Dieraangelegenheden 'Antibioticabeleid in de Dierhouderij, effecten en perspectieven' 2016, te raadplegen via <http://edepot.wur.nl/375805>
- ⁵⁴ Santman-Berends et al, (2018) "Using routinely collected data to evaluate risk factors for mortality of veal calves" Preventive Veterinary Medicine 157 (2018) 86-93
- ⁵⁵ MARAN rapportage 2018. Te raadplegen via <https://www.wur.nl/en/show/Maran-rapport-2018.htm>
- ⁵⁶ <https://www.dekalverhouder.nl/nieuws/Resistentie-tegen-antibiotica-blijft-aandacht-vragen#1>
- ⁵⁷ <https://www.boerderij.nl/Home/Nieuws/2018/6/Antibioticaresistentie-lager-in-2017-behalve-bij-kalveren-302990E/>
- ⁵⁸ <https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Biovetinary-Research/show-bvr/Antibiotica-worden-vaak-juist-gebruikt-maar-het-kan-nog-beter.htm>
- ⁵⁹ https://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Algemeen_Actueel/Uitgaven/Infectieziekten_Bulletin/Jaargang_23_2012/Maart_2012/Inhoud_maart_2012/Antibioticaresistentie_volksgezondheidsprobleem_dus_ook_GGD_probleem
- ⁶⁰ <https://www.nu.nl/gezondheid/5555273/jaarliks-sterven-33000-europeanen-superbacterie.html>